

การเมืองไทยสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ

นางสาว โสพิศ หนูทอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำหลักสูตรปรัชญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2539

ISBN 974-636-762-5

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I 17380741

POLITICS IN THE AGE OF KING BOROMAKOT

Miss Sopich Nouthong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

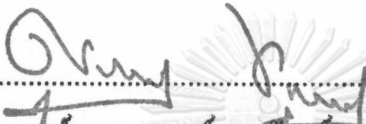
Chulalongkorn University

Academic Year 1996

ISBN 974-636-762-5

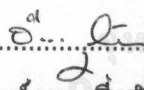
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การเมืองสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ
โดย นางสาวโสพิศ หนูทอง
ภาควิชา ประวัติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.ธีรวัต ฅ ป้อมเพชร

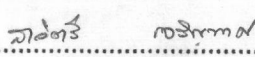
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ศุภวัฒน์ ชูติวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญกร กาญจนจรรย์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร. ธีรวัต ฅ ป้อมเพชร)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาวิตรี เจริญพงศ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มานพ ถาวรวัฒน์สกุล)

พิมพ์ต้นฉบับบทความวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

โสพิศ หนูทอง : การเมืองสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ (POLITICS IN THE AGE OF KING BOROMAKOT) อ.ที่ปรึกษา : อ.ดร.ธีรวัต ณ บ่อมเพชร. 165 หน้า . ISBN 974-636-762-5.

การวิจัยเรื่องนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการเมืองในสมัยของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศและการรักษาพระราชอำนาจของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ

สมเด็จพระเจ้าบรมโกศทรงสามารถรักษาราชบัลลังก์ของพระองค์ไว้ได้ตลอดรัชกาล เพราะการตั้งเจ้าทรงกรมโดยให้พระราชโอรสของพระองค์ได้ควบคุมกำลังคนส่วนหนึ่งไว้ในเมืองหลวง เพื่อป้องกันการขึ้นมามีอำนาจของขุนนาง แม้ว่าในสมัยปลายรัชกาลของพระองค์ เจ้าทรงกรมมีอำนาจมากขึ้น และเกิดการแย่งชิงราชสมบัติกันเอง และการปรับโครงสร้างการปกครอง โดยโอนหัวเมืองฝ่ายใต้ให้มาอยู่ในความดูแลของเจ้าพระยาโกษาธิบดี ซึ่งเป็นขุนนางคนสนิทของพระองค์ และความคุมอำนาจของสมุหพระกลาโหมไม่ให้มีอำนาจในการปกครองหัวเมืองอีกต่อไป นอกจากนี้ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างบารมีของพระองค์ในฐานะมหากษัตริย์ที่เป็นธรรมราชา พระเกียรติยศของพระองค์เป็นที่ประจักษ์แก่รัฐในเอเชีย เมื่อถึงกาลส่งทูตเข้ามาขอพระสงฆ์ไปฟื้นฟูพุทธศาสนาในลังกา ทำให้กรุงศรีอยุธยากลายเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนา

จากการวิจัยพบว่า การเมืองในสมัยของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศเป็นสมัยที่มีเสถียรภาพของราชบัลลังก์ค่อนข้างสูง ราชบัลลังก์ของพระองค์ปราศจากการท้าทายอำนาจจากขุนนางและเชื้อพระวงศ์ ทั้งนี้เพราะประสิทธิภาพทางการเมืองที่ยาวนานทำให้พระองค์ทรงสามารถสร้างดุลย์อำนาจและทรงควบคุมสถานการณ์ทางการเมืองได้ตลอดรัชกาล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

สาขาวิชา ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา 2539

ลายมือชื่อนิติ k unob.

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ธีรวัต ณ บ่อมเพชร

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

พิมพ์ต้นฉบับบทความวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

##C610228 : MAJOR HISTORY
KEY WORD: POLITICS / BOROMAKOT

SOPICH NOUTHONG : POLITICS IN THE AGE OF KING BOROMAKOT.
THESIS ADVISOR : DHIRAVAT NA POMBEJRA, Ph.D. 165 pp.
ISBN 974-636-762-5.

This thesis aims to study the politics of King Boromakot's reign and the maintenance of that king's political power..

King Boromakot was able to keep a firm grip on his throne partly by appointing his sons to krom positions, giving the princes control over part of the manpower, so that the khunnang could not seize power. The king's power remained stable even when, towards the end of his reign, his sons became more powerful and contended among themselves. King Boromakot also maintained his power by changing the administrative organisation of his realm, giving the control of the southern provinces to his close associate the chao phraya kosathibodi, thus limiting the power of the samuha phra kalahom. Also, the king supported the Buddhist religion and the clergy in order to bolster his status as a Buddhist king of righteousness (thammaracha). In his reign Sri Lanka sent envoys to ask for Siamese monks to revive Buddhism in the Kingdom of Kandy, thus giving Ayutthaya the prestige of being a key centre of Buddhism.

The result of the study shows that in the reign of King Boromakot the throne was very secure, unchallenged by either princes or khunnang. The king used his long political experience to create a balance of power and thus control the political situation.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาควิชา.....HISTORY.....

สาขาวิชา.....HISTORY.....

ปีการศึกษา.....1996.....

ลายมือชื่อนิสิต..... *Lyndy*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *S. S.*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... *-*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ไม่สามารถสำเร็จลงได้ถ้าปราศจากความช่วยเหลือจาก
บุคคลหลายท่าน

ขอขอบคุณ ผศ.ดร. บุษกร ลายเลิศ กาญจนจรีที่กรุณามาเป็นประธานใน
การสอบวิทยานิพนธ์และให้ความกรุณาแก่ผู้ทำวิจัยอย่างมาก

ขอขอบคุณ ผศ.สาวิตรี เจริญพงศ์ และ ผศ. มานพ ถาวรวัฒน์สกุล ที่กรุณา
เป็นกรรมการสอบและให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาก

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดอักษรศาสตร์ทุกท่านที่กรุณาอำนวยความสะดวก
สะดวกในการค้นคว้าเอกสารด้วยดีเสมอมา และขอบคุณเพื่อนๆ น้องๆ ที่ให้ความ
ช่วยเหลือมาโดยตลอด

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่สามารถสำเร็จลุล่วงได้ถ้าไม่มีอาจารย์ ดร. ชีรวัต ฌ
ป้อมเพชร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ต้องใช้ความอดทนอย่างสูงกับผู้ทำวิจัยขอ
ระลึกถึงความกรุณาของอาจารย์ตลอดไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
หน้าอุนุมัติ.....	ก
บทคัดย่อ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่	
1. บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
แนวเหตุผล ทฤษฎีที่สำคัญ หรือสมมติฐาน	2
ประโยชน์ที่ได้รับ	3
วิธีการดำเนินการวิจัย	3
สมเด็จพระเจ้าบรมโกศในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา	3
ความหมายของพระราชพงศาวดาร	3
พระราชพงศาวดารในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์.....	5
การชำระพระราชพงศาวดาร	7
การประเมินเอกสาร	13
บทที่ 2 การเมืองสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ	15
การขึ้นครองราชสมบัติของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ	15
บทบาทและความสำคัญของเจ้าวังหน้าในสมัยอยุธยา	
ตอนปลาย.....	15
การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของสมเด็จพระเจ้า	

	หน้า
พระเจ้าบรมโกศขณะดำรงตำแหน่งเจ้าวังหน้า.....	22
การเตรียมการชิงราชสมบัติ	28
บทบาทของขุนนางในสงครามชิงราชสมบัติ	
พ.ศ. 2276.....	32
การขึ้นครองราชสมบัติ	38
กบฏหลังการขึ้นครองราชสมบัติของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ.....	40
กบฏจีน	40
กบฏนักโสน	44
ขุนนางในสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ	47
ขุนนางกับการแบ่งกลุ่มทางการเมือง	47
ขุนนางกับผลประโยชน์ทางการเมือง	51
การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง	53
ปัญหาการควบคุมหัวเมืองของสมุหนายกและ	
สมุหพระกลาโหม.....	53
อำนาจหน้าที่ของสมุหพระกลาโหมก่อนสมัย	
สมเด็จพระเจ้าบรมโกศ.....	56
การเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่ของสมุหพระกลาโหม	
สมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ.....	65
การโอนหัวเมืองฝ่ายใต้ให้โกษาธิบดี	65
สาเหตุการโอนหัวเมือง	66
ผลกระทบของการโอนหัวเมือง.....	69
บทบาทของโกษาธิบดีสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ	71
การควบคุมกำลังคนสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ	76
การจัดหมวดหมู่กำลังพล	77
ปัญหาไพร่ร่วงโรย	79
ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชนชาวคริสต์	86

	หน้า
เจ้าทรงกรม	92
อำนาจหน้าที่ของเจ้าทรงกรม	93
บทบาททางการเมือง.....	94
บทบาทเจ้าวังหน้าสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ	99
เจ้าฟ้ากรมขุนเสนาพิทักษ์	101
เจ้าฟ้ากรมขุนพรพินิต	104
การชิงราชสมบัติในปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ	105
บทที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับพุทธศาสนาสมัย	
สมเด็จพระเจ้าบรมโกศ	110
ศาสนากับการเมือง	110
แนวคิดธรรมราชา.....	110
ความสำคัญของแนวคิดธรรมราชา	112
สมเด็จพระเจ้าบรมโกศในฐานะ “ธรรมราชา”	114
การส่งสมณทูตไปลังกา	114
การบูรณะและปฏิสังขรณ์วัด	118
พิธีกรรม	122
พิธีกรรมเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์	122
พิธีกรรมเกี่ยวกับความสงบสุขและความมั่นคงทางการเมือง....	125
ประเพณีการบูชาพระพุทธรูป	129
ลักษณะของพิธีบูชาพระพุทธรูป	132
การบูรณะพระพุทธรูปของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ.....	135
ความเกี่ยวพันระหว่างศาสนากับการเมือง.....	136
บทที่ 4 บทสรุป	143
บรรณานุกรม	149
ประวัติผู้เขียน	157